

Memorij

1920.
nekakim

HANOAR

LIST JEVREJSKE OMLADINE
JUGOSLAVIJE

GOD. I.

ZAGREB
25 XI. 1926.

BR. 2.

HANOAR

JE SLOBODNI POLUMJESEČNIK ŽIDOVSKJE OMLADINE
JUGOSLAVIJE. SVI ČLANCI IZRIČU LIČNO MIŠLJENJE
PIŠČEVO.

Vlasnik i izdavač Savez Žid. Oml. Udruženja u kraljevini S. H. S.

Sadržaj:

Albert Weiss: Naš najbitniji problem	25
P. H. Chajes: Naša arhimedova točka	27
Ruža Lerinc: Suton	28
Estera: Devojačka pesma	29
Šimeon Dubnov: Borba judaizma protiv helenizma	29
Šalom Freiburger: Iz knjige psalama	32
Jakov Maestro: Slika jevrejske žene	33
Eliezer Levi: Bolesnica	39
Šalom Freiburger: Priča o Luriji	41
J. L. Perec: Nosač	42
Natječaj za najbolju pjesmu i najbolju novelu iz redova omladine	44

NAŠA ANKETA.

Čiča Gross: Malo cionističke autobiografije	45
Šmule Engelmann: Odgovor na anketu	47

KNJIŽEVNOST.

Jaakov: Jedna antologija hebrejskih pjesama	47
---	----

»Hanoar« izlazi svakog 10. i 25. u mjesecu na najmanje 24 strane. — **Pretplata:** za Jugoslaviju godišnje 80 D., polugodišnje 40 Din., četvrtgodišnje 20 Din., za inozemstvo 100, 50 i 25 Din. Pojedini broj 5 Din. — **Uredništvo i uprava:** Zagreb, Ilica 31, III. kat. — **Račun pošt. ček. zavoda:** 35.984. — **Rukopisi se ne vraćaju.** — **Prenošenje iz »Hanoara« dozvoljeno je samo uz naznaku izvora.**

Albert Weiss: Naš najbitniji problem

se sada zove: obnova svesne akcije protiv opasnosti akcije iz navike.

Često se tvrdilo, da je cionizam pokret, koji se ne koreni u dubokom zakonu historijske kauzalnosti i da se mi zapravo borimo protiv duha vremena; i ja sam o tom bio donekle uveren. Ali sam se razuverio. Zakon kauzalnosti, strogi sled uzroka i posledice, je neminovan. Današnja, znanost nas je dovela upravo u susedstvo fatalizma. Cionizam je došao, jer je morao doći, a razvija se upravo onako, kako se mora razvijati. Da se borimo protiv duha vremena, to je donekle istina. Ali zakon historijske nužde nam objašnjuje, da je i borba protiv duha vremena: sastavna čest toga duha vremena. Jer u ovome duhu naših dana već je usađena klica budućih vremena. A tko zna, neće li buduće vreme biti za ono, protiv čega je glavna struja naše današnjice?!

Da, mi moramo biti skoro fatalisti, a ako već to ne, a ono barem deterministi. Ali se ekstremi sastaju i mi unašamo u kompleks našeg determinizma jedan na oko posve kontradiktorni princip: voluntarizam. To je napokon jedna od generalnih linija, na kojoj se kreće savremeno umovanje.

Istina je, mi zapravo stojimo sa zebnjom neizvesnosti pred metafizičkim problemima prostornoga kretanja u vremenu, što ga zovemo zbivanjem, a u ljudskim odnosima: historijom. Ipak znamo, da u realnoj racionalnosti naših svagdašnjih životnih potreba vlada s nama jedna velika prividnost, sugestivna optička varka, a ipak skoro svemoćni motor: volja.

Nama ne preostaje drugo, nego da se orijentiramo u pravcu ove prividnosti, koja je napokon ipak jedina izvesnost u uzburkanom talasanju naših spoznajnih slutnji. Naš svet je svet fenomena, u kojem se mi orijentišemo po diktatima praktičnoga uma. Dakle etički, ne noetički. A u dubini etike stoji

volja. Bogzna koje komponente rezultuju historiju čovečanstva! Nama se — unatoč svih hist.-filoz. teorija, a možda baš poradi njih — ipak ljudska volja, svesna volja, prikazuje najstalnijom i najodlučnijom od svih tih komponenata.

A ta spoznaja govori nesumnjivo za cionizam. I opravdava ga i historijsko-filozofski i psihološki. Mi ga hoćemo, jer je naše htenje uvek pokrenuto etičkim motivima praktičnoga uma, a začinjeno estetskim motivima sentimenta.

Mi smo raspoloženi kritički, jer nam kritiku diktira i naše analitičko rasčlanjivanje kompleksa i naše sintetičko komponovanje kompleksa. Naše iskustvo i naše — manje-više uvek aprioristično — gledanje na svet. Ali kritika ne sme odveć vezati poletnost naše volje.

Međutim je samo naša poletna volja kadra, da iskonski stvara velika dela za spas naše idealističke usmerenosti prema etički apsolutnijemu, koja nam je prirodjena. A ta volja je zato samo dotle sposobna, dok su ti motivi (etički-racionalni i estetski-sentimentalni) doista u ugrijanom kazanu naše svesti.

Da sad kažem jednostavno: moramo zadržati svest našeg oduševljenja, da bi mogli imati nade u dostojan nastavak našeg započetog dela i našeg prvotnog htenja. Cionizam navike je cionizam propadanja.

Obnova oduševljenja, obnova naših motiva u našoj svesti, to znači više nego ijarsko produbljenje. To znači preporod i obnovu cionizma u svojoj bitnosti, po refleksu u našoj bitnosti. To je nova fundacija cionizma u ponovno rasplamsalim srcima.

Nije dovoljno roditi se, da čovek ili pokret bude i ostane živ. Treba se stalno i uvek preporoditi i preporadati, da bi izbjegli smrt.

To su evo nekoliko misli, koje sam vam hteo poslati kao razjašnjenje ovog našeg bitnog problema: obnova svesne akcije protiv opasnosti akcije iz navike. Razmislite o njima i zaključujte i sami. I pokušajte zaključke afirmirati i realizirati u svojoj duši, mozgu i srcu! A mi ćemo o tom još razgovarati.

Navika je smrt, ali je i smrt samo navika. I jedno i drugo se da izbeći. Izbegnite teret navike, da izbegnete mrtvilo. Preporod svesti i osveženje akcije je motor večnoga života.

U Zagrebu, meseca novembra.

P. H. Chajes: Naša arhimedova točka.

Već se godinama trudim, da nadjem formulu za ono, što naš narod traži u Palestini. Mislím, da sam je našao: tražimo svoju »arhimedovu točku«.

Svaki narod osim židovskoga ima svoju arhimedovu točku. Svaki je narod u sebi usredotočen, poznaje sebe, znade kako će iz sebe, sa svoje točke utjecati na svijet, po svojim silama, slabo ili snažno. Tek mi ne. Već dvije tisuće godina ne umijemo to. Jer svaka naša grupa — a mi smo raštrkani po čitavome svijetu — živi većim dijelom životom onoga naroda i one zemlje, gdje živi. Uzet ću konkretan primjer. Njemački je narod stajao u doba svog djetinjstva vrlo pod uplivom rimske kulture. Kad je pak njemački narod upoznao svoju samostalnost i svoju osebnost, oduzeo je od rimske kulture ono, što je pogodovalo njegovim osebinama, a otresao se svega, što nije odgovaralo njegovom biću. Njemački narod može Shakespearea pretvoriti u svog vlastitog pjesnika. Mi to ne možemo. Židovi, koji žive u Njemačkoj, većim su dijelom pod uplivom njemačke kulture i ne mogu zauzeti određenu distancu prema toj kulturi, jer žive sred nje. Isto to vrijedi za englesku, francusku, talijansku kulturu. Ne možemo spoznati, koji se dio našega bića priklanja njemačkoj, francuskoj ili talijanskoj kulturi, a koji je opet odbija od sebe. Tu moć, tu sposobnost nazivljem arhimedovom točkom. Mogućnost da nadjemo tu točku, sa koje ćemo moći razvijati našu kulturu prema zakonima našega genija, naći ćemo samo u Palestini. I mi smo je našli. Odanle želimo dati čovječanstvu nešto veliko, odanle ga želimo pokrenuti. Nije to precjenjivanje. Već smo mi to jednom učinili. A ono što smo sada u dijaspori darovali kulturi svih naroda, to nam daje pravo da kažemo, da ćemo doista pokazati ljudskoj kulturi nove puteve, kad steknemo tu točku.

Imamo pravo da to kažemo; ne samo pokazujući na prošlost, na doba, kad smo dali čovječanstvu knjigu, koja je vršila na nj najveći upliv, nego promotrivši i ono, što nam je uspelo postići u kratko vrijeme našega djelovanja s naše arhimedove točke. Stvorili smo djelo, čiju dalekosežnost još ne možemo prosuditi, oživjeli smo hebrejski jezik, bez vanjskoga utjecaja, tek iz našeg unutarnjeg osvjedočenja. Već dvije tisuće godina ne govori narod ovim jezikom, i Palestina bi se mogla izgraditi, a da se i nije doprinijela ta ogromna žrtva, da smo nanovo naučili taj jezik. I samo iz uvjerenja, da ne ćemo naći put našem geniju, ako ne govorimo jezikom, kojim su govorili stvaratelji naše kulture i jer pojmimo, da je jezik najplemenitiji instrument duha, odabrali smo put k hebrejskom — gotovo i protiv vanjskih interesa. Koliko bi lakše bilo Žido-

vima, koji dodjoše u Palestinu, kad bi govorili svojim dosadašnjim jezikom! No odlučili smo, da se povratimo našem jeziku samo iz onoga uvjerenja, samo iz unutarnje nužde. Pokušali smo, da ga oživimo i taj nam je pokušaj uspio. Pa kad nam je to uspjelo, nema išta u izgradnji naše domovine, što ne bi moglo uspjeti.

Često govorimo o tisućama židovskih ljudi, koji su stavili svoj život na drugu osnovku, posvećujući se zemlji. No ne vidimo veličinu u tome, što sad brojimo tisuće židovskih poljodjelaca — to imaju i drugi narodi. Mi smo Židovi imali poljodjelaca već desetke godina u Rusiji i Argentini — no ta činjenica nije promijenila etos, duševnu sudbinu Židova. Odlučno je, da haluci ne idu u Palestinu ponukani svojim osobnim interesom, nego ponukani svetim osjećajem, da će tako najbolje služiti budućnosti svojega naroda, a po narodu i čovječanstva. Nijedan od ovih ljudi, koji u Erecu isušavaju močvare, nije pomišljao na vlastiti interes, ni da će uživati plodove svoga rada samo sam za sebe. Svaki zna, da ga čeka groznica i da može uginuti od nedovoljne hrane, — šezdeset od sto naših pionira je još pred tri godine bolovalo u Erecu od groznice. Pa ipak je svaki tvrdo odlučio da posveti svoj život tom radu, i on ga posvećuje čovječanstvu. U cijeloj povijesti novoga vijeka ne poznajem primjera, koji bi tome bio ravan. Pa kad nam je to uspjelo, ne zbog kakve unutarnje nacionalne nužde, nego iz potrebe da potražimo nove putove čovječanstvu, — onda imamo pravo da kažemo, da smo našli svoju arhimedovu točku.

Ruža Lerinc: Suton.

Pada suton. Mekom rukom svojom
Ceo ovaj sad miluje kraj.
Veo modar tkan vilinskom rukom
Svud rastire modri suton taj.

Blage senke sad se svetom liju.
Meko, lako, čarobno je sve.
Mir sad lebdi iznad stvari sviju.
Bajka, sanja, utvara je sve.

Vetrić pirka, dira lišće svelo.
Ono šumi, ko da želi reć:
Sve će stvari utonut zacelo.
Svako biće svoj će suton steć.

Estera: Devojačka pesma.

Zvona su brujala
u sumraku.
Čežnja me morila.
A duša je moja drhtala
po taktu udarca
Srca.

Snivala sam noćas,
da si mi pisao list
ljubavni.

Kad sam se probudila
i ugledala beli dan,
raspršio se moj san
u istinu bednu.

Danju sam snivala opet
o Tebi, o Duši, o Srcu
i Smrti!

A sve te čežnje
ostat će uvek samo
Čežnjama —
koje će se izbaviti
Smrcu!

Šimeon Dubnov: Borba judaizma protiv helenizma.

U prvom tisućljeću povjesnoga razvitka, od XIII. do IV. stoljeća prije Hrista, živio je židovski ili izraelsko-hebrejski narod isključivo među narodima orijenta. Došao je u doticaj sa svima orijentalnim monarhijama, koje su redom vladale ondašnjim civilizovanim svijetom. Sa Egiptom, sa Asirijom, s Babilonijom, s Perzijom. Čas su ga obuzeli kulturni utjecaji ovih država, čas im se odupro, dok nije konačno sam stekao čvrst oblik kao izraziti nacionalno-kulturni tip. Međutim u drugom tisućljeću njegova povjesna života, od IV. sto-

ljeća, židovski se narod našao u drugoj međunarodnoj okolini. Sa svih strana navaljuju na njega osvajači sa zapada i njegovi orijentalni susjedi, koji su se manje ili više priljubili došljacima. Judeja i dijaspora padoše najprvo pod grčkijaram i dodjoše u sklop države, koja se podigla na ruševinama nekadašnje perzijske monarhije. A iza toga padoše u mrežu rimskoga carstva, koja se prostirala po svim dijelovima staroga svijeta. Ovo novo razdoblje, doba prevlasti okcidenta nad orijentom, započe razorenjem perzijske monarhije (33. pr. Hr.) i traje do raspada rimskoga carstva (IV. i V. stolj. iza Hr.).

Veliki grčki osvajač Aleksandar Maćedonski podigao je na ruševinama perzijske monarhije novo svjetsko carstvo, koje se naskoro podijelilo medju njegovim vojskovođama. Za Aleksandrovih nasljednika, Seleukovića i Ptolomejevića, naselile su se gomile Grka u tim zemljama. Bezbroj grčkih kolonija izraste na čitavom području prednje Azije i sjeverne Afrike. Grčka se kultura brzo raširila po cijelom orijentu, upila je elemente orijentalnoga života i pretopila se tako iz helenske u helenističku kulturu. Narodi, koji su bili na niskom stepenu kulture, brzo su podlegli procesu helenizacije. Izmješali su se sa osvajačima. A narodi na višem stepenu kulture bijahu doduše pod jačim ili slabijim utjecajem orijentalnoga helenizma, no smogli su toliko snage, da su i na nj mogli utjecati. Tom uzajamnom utjecanju nije mogao da izbjegne ni duševno oče-ličeni judejski narod.

Utjecaj helenizma na židovstvo nije bio podjednak ni u Judeji, ni u dijaspori, koja je obuhvaćala čitavo područje, koje je onda bilo pod grčkom vlašću. Osobito je duboko zahvatio proces stepeljivanja kultura u Egiptu Ptolomejevića, gdje je u III. stoljeću procvatala znatna židovska kolonija sa duhovnim i industrijskim središtem u helenizovanoj Aleksandriji. Prvi susret obiju kultura, grčke i židovske, bio je prijateljski. Židovi su usvojili grčki jezik, koji je pomalo istiskavao prijašnji međunarodni aramejski jezik, pa je tako postao njihovim svakodnevnim književnim jezikom. Obrazovanima su se svidjela djela grčke književnosti, a u isti mah razotkrila je Tora, prevedena na grčki jezik, Grcima riznicu židovskoga duha. Uz ovo duhovno približavanje obrazovanih Židova i Grka, pokročila je i helenizacija širokih masa na polju materijalne kulture. Grci, nasljednici Feničana, i Židovi dijaspore postadoše nosiocima orijentalne trgovine. A međunarodni trgovački promet pogodovao je, kao uvijek, kozmopolitizmu. U novo nastaloj međunarodnoj tvorevini kulture osobito se isticao helenistički elemenat. Tako su židovske mase, koje je opća bujica elementarnom snagom povukla za sobom, izgubile mnogo svojih nacionalnih osebnosti. Mnogima se i

previše svidio slobodni život Grka, koji nije vezan vjerskim i čudorednim propisima. Kult lijepoga i uživanja, kao kontrast židovskoj čudorednoj strogosti, osobito ih je obuzeo. Sve im se uopće činilo uzvišenim, što je bilo protivno nacionalnome duhu židovstva. Tako se spremalo očito čas, kad će se te dvije kulture suprotstaviti jedna drugoj.

Protivštine su se osobito spremale na tlu judejskom, koje je oko 200. g. pr. Hr., iza stogodišnjega gospodstva egipatskih Ptolomejevića, palo pod vlast grčko-sirske sile Seleukovića, gospodara »Azije«. Utjecaj sirske helenizma u Judeji izražavao se u naginjanju odredjenoga dijela judejskoga društva vanjskome sjaju grčkoga živovanja. U Jerušalajimu se stvorila jaka stranka helenista, koji su bili nosiocima asimilacije. No njihovo življenje odmicalo je daleko od duha židovskoga, pa je izazivalo ogorčenje vjernika, koji su se skupili u stranci hasideja, gorljivih braniča patriotske ideje. Raskol bio je neizbježiv. Helenistička stranka jačala je očito. Njena je moć toliko porasla, da je čak i vrhovne svećenike postavljala iz svoje sredine narodu na čelo (Jazon, Menelaj). Ovi su u zajednici sa sirske despotom Antiohom Epifanom silom htjeli helenizirati Judeju. Otpor najboljega dijela naroda potaknuo je Antioha na grozne progone židovske vjere. Nastade doba vjerskoga mučeništva. No sad provali svom snagom nacionalni duh: dodje do ustanka patriota pod vodstvom junačke obitelji Hasmonejaca (168.). Isprva hoće taj pokret da oslobodi narod od vjerskoga nasilja, no kasnije kad je zauzimao sve to više maha i moći, pokušava da ga i politički oslobodi. Iza dvadesetiosam godina junačke borbe Hasmonejaca osvanu Judeji konačno politička neodvisnost (140.). Narod se oslobodi tudjinskoga jarma. Svemoćni helenizam bio je svladan judaizmom. Na mjesto teokracije, koja je vladala četiri stoljeća za tudje vlasti, stupi slobodna država u kojoj nastade borba između svjetovne politike i teokratske predaje.

To je u širokim potezima rezultat dvostoljetne epohe grčkoga gospodstva. Trima dijelovima svijeta vladala je svemoćna helenska kultura. Često joj je uspelo da uništi individualnost mnogih država i naroda. No usred tih uzavrelih voda živio je međjutim u svojoj malenoj domaji i u zemljama »velike dijaspe« narod, kojeg ti razigrani elementi nijesu mogli slomiti. Judaizam prihvatio je borbu sa svojim takmacem i časno je tu borbu dokončao.

Šalom Freiberger: Iz knjige psalama.

Psalam stotrideseti

Iz dubina te zovem, Gospodine,
Gospode, čuj moj glas!

Neka ti uši budu napete
na glas molitava mojih!

Ako ćeš na grijeha paziti, Gospodine,
Gospode, tko će obastati?

Ta u tebe je praštanje,
da budeš poštivan.

Uzdajem se, Gospodine, uzda je se duša moja,
čekam tvoju riječ.

Moja duša čeka Gospodina
većma nego jutarnje straže jutro.

Čekaj, Izraelu, Gospodina, jer je u Gospodina milost i
oslobodjenja je u njega mnogo. On će osloboditi Izrael od svih
grijeha njegovih.

Psalam stotridesetiprvi

Gospodine, ne gordi se srce moje,
ne uznose se oči moje,
ne idem za stvarima čudesnim i većim od mene.

Ta umirio sam i utišao dušu moju
ko dijete odojeno kod majke svoje.
Ko odojeno je dijete duša moja.

Čekaj, Izraelu, Gospodina odsada i dovjeka.

Jakov Maestro : Slika jevrejske žene.

ŽENA U TALMUDU.

O ženama u bibliji pisano je vrlo mnogo i ovo je pitanje osvjetljeno sa raznih gledišta. Manje se pisalo o ženi, kako je talmudska literatura poznaje i opisuje. Na srpsko-hrvatskom jeziku nije o ovoj temi pisano gotovo ništa. U ovom sam članku nastojao, da bar u krupnim potezima iznesem nešto o vrlinama i društvenom položaju jevrejske žene. Kod sastava sam imao pri ruci samo talmud, a poslužio sam se i nekim mjestima iz djela dr. Zemacha: »Jevrejske žene u biblijskoj epohi« na španjolskom jeziku. Pri koncu sam dobio agade od Bjallik-Ravnickoga, te sam članak nadopunio nekim mjestima.

*

Danas već niko ne sumnja o velikom značenju žene za etički, kulturni, socijalni i privredni napredak ma kojega naroda. No morala su minuti mnoga stoljeća, dok se došlo do te spoznaje. Kod starih naroda, naročito onih na Istoku, žena je društveno bila u inferiornom odnosu prema muškarcu, a i u svome vlastitom domu igrala je podređenu ulogu. Drugačiji je bio položaj žene u jevrejskom narodu. Ovaj je bio toliko bolji od položaja žene drugih naroda, pa i mnogih naroda i plemena u sadašnjosti, da bi ove s pravom mogle biti Jevrejski zavidne. Nijesu samo »u vršenju svih odredaba izjednačene žene muškarcu«. Istorija našega naroda pruža dovoljno primjera, kako ni najviši položaj nije bio uskraćen ženi. Nekoje je resila kraljevska kruna i mnoge su bile zadojene profetskim duhom. »Muškarac ili žena, rob ili ropkinja — svako prema svojim djelima, sveti duh se spušta na nj«. (Jalkut Šimoni) Priznati autoritet srednjega vijeka, Rabenu Behaj veli: »... To sve pokazuje, da jevrejska žena nije inferiorna, već ima glavnu ulogu«. Nije ovo mjesto, da se raspravi vrlo zamršeno pitanje pravnoga položaja jevrejske žene, koje traži i mnogo stručne spreme. Ali će za to, nadam se, nekoja citirana mjesta iz talmuda i midraša dati dovoljno dokaza, da je jevrejska žena u porodici i u društvu bila vrlo cijenjen i vrlo odlučan faktor.

Prema etičkom shvaćanju jevrejskoga naroda, a i po istorijskom razvitku dobila je u nas porodica posebno značenje. Nije pretjerano reći, da je roditeljska kuća u koječemu nado-

mještala bet-ha-mikdaš. U njoj su se sačuvale lijepe tradicije kao sjećanje na prošlost, u njoj se jačao duh djece i gajile nade u budućnost. A prvu i glavnu riječ u kući i odgajanju djece imala je žena. Rabi Jose veli: »Nikad nisam govorio za moju ženu — žena, već moja kuća«. (Šabat) Žena je dakle bila živo utjelovljenje kuće. Stoga je ona rijetko izlazila iz kuće, da ne zanemari svoje dužnosti domaćice. Midraš veli: »Prirodno je kod žene, da sjedi kod kuće«.

U kući je žena potpuno slobodna od ma kakvoga pritiska sa strane muža. Sve ona čini po svojoj uvidavnosti, jer »žena posjeduje više razuma od muškarca«. (Nida). Šta više, muž ne smije siliti svoju ženu ni na vršenje vjerskih propisa, a tko to čini, ima nevrijednu djecu. Čovjek mora u kući mirno govoriti i treba se o svim poslovima posavjetovati sa svojom ženom. Slikovito rečeno: »Ako ti je žena niska, sagni se i govori joj«. Ovo je još razumljivo. Ali ćemo tek onda u cijelosti shvatiti povjerenje Jevreja prema svojoj ženi, ako uočimo, da su tražili od njih savjeta i o stvarima, koje nikako ne tangiraju porodicu, a od presudne su važnosti za cijeli narod. Nakon nekih nesuglasica u ješivi bude pozvan Rabi Eliezer ben Azarija, da se primi mjesta glave ješive. Odgovori: »Idem i dogovoriću se sa ženom«. Tako i učini i savjet njegove žene bio je odlučan. (Berahot 27).

»Najbolja je ona žena među ženama, koja čini volju svoga muža«. (Jalkut). A ovu krijevost znali su muževi višestruko nagraditi, bilo darovima bilo dubokim poštovanjem. Rava je davao ovaj savjet svojim sugrađanima iz Mahuze: »Znajte cijeliti vaše supruge i obogat ćete se!« Samo radi žene ima čovjek u kući blagoslova i stoga valja s njom vrlo nježno postupati. (B. Mecija). U ono lijepo doba, kad je čovjek mnogo manje tražio materijalna dobra, čovjek je najveću sreću nalazio u porodici. »Bogat je onaj, ko ima kreposnu ženu« — veli R. Akiba. (Šabat). Šta bi još imao da traži čovjek, koji voli svoju ženu i valjano odgaja svoj perod? »Tko voli svoju ženu kao sebe, a cijeni je više od sebe i odgaja sinove i kćeri pravim putem — za nj veli tora: Znaćeš da je mir u tvome šatoru«. (Midraš).

Naši mudraci iz talmudskoga doba učinili su mnoga interesantna i duboka psihološka opažanja o ženi općenito, te jevrejskoj ženi napose. Upoznali su, da »žena radije stanuje u urednim sobama i oblači skupocjena odijela, nego da jede tušte teletine«. To je misao, koja se u raznim formama često ponavlja. Žena traži ljepotu i nakit i u tome nema razlike. »Žena od 60 g. isto kao i ona od 6, hoće da se kiti«. (Moed ka-

tan). Bio je običaj, da čovjek na blagdane razveseli svoje ukucane raznim darovima. »Čime se obraduje žena? Lijepim haljinama«. (Pesahim). Imamo nebrojeno dokaza, da su stari Jevreji živili vrlo ekonomski, a drugo i nije moguće kod naroda, koji se pretežnim dijelom bavi poljoprivredom. Samo kad se radi o ženi, njenom zadovoljstvu i ugodnosti, tad nema mjesta škrtarenju. »Čovjek jede i pije manje nego mu to sredstva dopuštaju, oblači se prema svom imanju, a svoju ženu štuje i oblači više nego mu to sredstva dopuštaju».

Ovoliko po prilici o ženi kao supruzi. Kakav je njen položaj u roditeljskoj kući, dok je još djevojka? Kao djevojka je skoro još slobodnija, nego kao supruga. Nije ona zatvorena, da unutar zidina sanja i čezne, već ima dosta prilike, da dođe u doticaj sa muškarcem, koga vrlo često sama bira za muža. Jevrej je bio zreo za ženidbu već u 18. godini, ali »najkasnije do svoje dvadesete godine treba da nađe sebi ženu«. (Kidušin). Jevrej bez žene živi bez veselja, bez blagoslova i bez dobrote. (Jebamot). Bili su određeni posebni dani, kad su se mladići i djevojke sastajali i međusobno upoznavali, dani nacionalne svečanosti. »Nijesu Izraelci imali veseljih dana od 15. aba i 10. tišrija. Tada bi se omladina našla na okupu i djevojke bi nagovorile mladiće: »Mladiću, digni glavu i gledaj, draž je lažna i varava je ljepota, samo kreposna žena neka se hvali«. Za stalno, bilo je i tada mladića, kojima je brak bio posao pa su uzimali ženu radi novaca ili iz drugih nečistih motiva. Ovakav izbor bračnoga druga oštro su osudili naši mudraci. Rava reče: »Tko uzima ženu radi novaca, rodiće me se nevrijedna djeca, a novac će prije ili kasnije nestati«. (Kidušin). Oženi li se netko zbog karijere, brzo će spasti sa svoga položaja. Kreposnih žena ima među svim slojevima naroda. Ne stanuju vrline samo u bogatim kućama. K tomu je također loš znak za harmoniju u braku, ako žena pripada višoj porodici od muža. Zato: silazi stupanj niže i nađi sebi ženu, penji se i traži sebi druga! Ideal svakoga roditelja u talmudskoj epohi je bio, da daje svoju kćer za naučenjaka — talmud haham, jer oni znaju cijeniiti svoje žene i lijepo postupati s njima. (Pesahim). Kod sklapanja braka nije mogao otac samovoljno postupati. »Malodobnu kćer nije dopušteno udati, dok ne sazrije i ne kaže: »ovoga hoću!« Veza malodobne djevojke, ili brak, na koji djevojka ne pristaje, ne priznaje se. Ugovor o vjeridbi i vjenčanju, ne piše se bez pristanka jednoga i drugoga supružnika. (B. Batra). Roditelji su imali paziti na to, da ne bude velike razlike u godinama. Tko udaje svoju mladu kćer za starca, odnosi se na nje ga rečenica: Bog mu neće oprostiti! Djevojka ne ide svome mužu praznih ruku; poslije vjeridbe ostaje još neko vrijeme u roditeljskoj kući, da pripravi sve što joj je potrebno.

U braku istom dobiva žena svoje pravo značenje. Radati i odgajati djecu je prirodna i najsvetija misija žene. »Vise je hvaljena žena, pošto je rodila, nego prije porođaja«. (B. Kama). Njena je hvala to veća, što je više djece dala svome mužu. Pod nekim stanovitim uvjetima bila je Jevrejima dopuštena i bigamija — radi djece. Ipak se to ne preporučuje, jer »dvije žene u kući — svađa u kući«. (Midraš) Brak se upravo sklapa radi djece. U odgoju djece žena ima glavnu riječ. Samo valjana žena odgojiće takvo potomstvo, kojemu će ona uvijek služiti kao uzor. Sada nam je jasno, zašto se obraćala tolika pažnja izboru žene i porodici, iz koje je proizašla. »Sinovi poprimaju sve crte svoga karaktera, svoje vrline i mane, od majčine porodice«.

»Kad dijete nauči govoriti, otac ga uči toru i govori s njim hebrejskim jezikom ; ne uči li ga toru i ne govori li hebrejski, vrijedi kao da ga je sahranio«. U tom vjerskom i nacionalnom odgoju žene bi pomagale svojim muževima, ili bi same provele taj odgoj. Spoznajući moć navike, majka Rabi Dose dovela je svoje dijete u zipci u školu, da navikne slušati riječi tоре. Jevrejska žena u talmudsko doba, koja je tako rijetko izlazila, posve predana djeci i kućanstvu, nije se skanjivala da sama prati svoje dijete u ješivu. Na pitanje: »Čime postaju jevrejske žene zaslužne?« — slijedi jasan odgovor: »One vode svoju djecu u školu i daju mogućnosti muževima da studiraju u bet ha-midrašu«. (Berahot).

Koje su mnogo hvaljene vrline jevrejske žene, koje svatko od njih traži? Čini mi se, njihova specifična vrлина, koja se toliko ističe u talmudu, jest čednost i stidljivost. B'not Jisrael c'nuot hen. »Kćeri su jisraelske čedne«. Ovako čedne žene živeći jedino za svoju djecu i muža, nadoknađivale su sve prolazno blago, koje nije kadro usrećiti čovjeka. »Bogat je onaj, kojega je žena čedna u svojim djelima«. (Šabat) Imao je Jevrejin smisla za ljepotu, volio je lijepu ženu, ali »ljepota žene je samo blaženstvo za muža«. (Sanhedrin). Kako smo rekli, po svojoj prirodnoj naklonosti volila je žena lijepe haljine, uzimala je nakit — prije nego će muž doći kući. Samo njemu je ona želila da se dopadne. »Dobro je, da ne uvede čovjek mnogo prijatelja u kuću« savjetovali su mudraci. Ja sam uvjeren, da ove riječi nijesu izraz muškarčeve ljubomore, već odgovaraju čednoj naravi žene, koja je pripadala jedino svome mužu. Midraš ovako karakterizira jevrejsku ženu: Ne govori glasno, ne stupa oholo i ne smije se na sav glas. Posve se protivi jevrejskom shvatanju, da žena izlazi nepočestljana, govori na ulici sa svakim i govori glasno, da je čuje u susjedstvu. Koliko je stidljiva bila jevrejska žena, ne prema strancu ili vlastitom mužu, već prema samoj sebi, najbolje ilustrira priča o Kim-

hijevoj: »Sedam sinova je imala žena Kimhi i svi su oni vršili časnu službu velikoga svećenika. Na upit mudraca, šta je ona učinila, da je doživjela toliko sreće, odgovori: Nikada nisu ni kućni zidovi vidjeli pletenice moje kose«.

Još mnogo druge kreposti resile su jevrejske žene. Poznate su bile kao milosrdne (M'gila) prema svima siromašnima i nevoljnicima. Njihova se dobrotvornost u talmudu daleko više cijeni od one, koju vrši muškarac. Siromah, koji je pokucao na vrata jevrejske žene, nije se prazan vratio. Pripisuje se čak Ezri uredba, da žena treba uraniti i ispeći kruh, da joj se nađe ako naiđe koji siromah. I gostoljubivost je vrlina, koju su Jevrejke gajile. Kraj tadanjih nedovoljnih komunikacija bilo je mnogo prilike apelirati na gostoprimstvo, a ovo su jevrejske žene uvijek i rado pružale. Svojim instinktom »žena bolje poznaje gosta od muškarca« (B'rahot) i ako je slučaj doveo u goste kojega mudraca ili studenta, tada je žena bila prema njemu vrlo pažljiva. U svakom slučaju gostoprimstvo se visoko cijeni. »Tko prima mudraca u goste priznaje mu se, kao da prinosi dnevne žrtve«. (B'rahot) Rabi Johanan je usporedio gostoprimstvo sa urankom u bet-ha-midraš, a drugi sa dočekom božanske glorijske — šhina.

Osim briga za svoju djecu i muža, žena obavlja još ove poslove: melje, peče, pere, kuha, doji dijete i prede vunu. (K'tubot). Prema broju služinčadi kojima raspolaže, može žena i ne vršiti nekoje od tih poslova. Ipak, nije poželjno, da žena besposleno sjedi, jer nerad je početak mnogih zala. Jevrejske žene u staro doba bile su uvedene u mnoge vještine, kao tkanje, vezenje, ornamentiku — radove, koji traže mnogo inteligencije. »Mudrost žene je u tkalačkom stanu«. (Joma) U bibliji imamo dokaze ovome u opisu gradnje zavjetnog šatora i u 31. odlomku knjige Miše. Mnoge su žene prele vunu i lan za prodaju i time privređivale za uzdržavanje porodice. Dopušteno je bilo »kupovati od žena vunena odijela u Judeji i tkanine u Galileji«. (B. Kama). Na ovo nadovezuje komentar Raši: »Vuna u Judeji je ženski posao i one same prodaju svoje produkte sa znanjem svojih muževa.« Također je bilo »dopušteno kupovati masline od žena u Galileji, jer često se muž stidi prodavati, te daje ženi da to uradi«. Mudraci pak nijesu odobravali, da žena privređuje mjesto muža, uslijed čega bi mogla biti spriječena u svojim primarnim dužnostima. »Tko čeka na zaradu svoje žene, taj ne vidi blagoslova«. (Pesahim).

Uočimo li sav taj rad žene u porodici, brigu za djecu i odanost prema svome mužu, k tome još sva ona lijepa svojstva jevrejske žene, biće nam poimljiva ljubav kojom je muž susreće. Biće nam jasno, da »svijet potamni za onoga kojemu je umrla žena«, jer »svemu ima zamjene samo ne prvoj ženi«.

Tu i tamo nailazimo u talmudu na mišljenja, da se žena ne mora baviti naukom. Mislim, da to nije tendenca u Jevrejstvu. Autoritet poput Ben Azarje reče: »Dužan je čovjek podučavati i svoju kćer u tori!« I zbilja nalazimo mnogo primjera, da su se žene revno bavile studiranjem tore. Takovi su tipovi supruge R. Eliezera i R. Nahmana. Berurja, supruga R. Meira naučila je cijelu toru i ostalo za tri godine, učeći po 300 odlomaka na dan. (Pesahim). Velika žena, plemenita supruga i dobra Jevrejka bila je velika i u jevrejskim znanostima. Da to nisu samo rijetki izuzeci, dokazuje i ovaj pasus: »I nisu našli dječaka ili djevojčicu, muškarca ili ženu, koji nisu bili upućeni u odredbe levitske čistoće i nečistoće«. (Sanhedrin) Ako su ove riječi i nešto pretjerane, ipak pokazuju, kako su revne bile jevrejske žene u gajenju znanosti. Velim znanosti, jer nije samo tora bila predmetom njihova proučavanja, već i strani jezici i nauke. Rabi Abahu je imao kćer, koja je učila grčki, jer »strani su jezici nakit ženi«.

Ovakav je bio društveni položaj jevrejske žene, ovo su njene vrline, zbog kojih su je hvalili. Jedan cijeli život pun pregaranja i požrtvovnosti za svoga muža, za djecu i tuđince, za sebe ne tražeći ništa. Spravom se ovakva žena smatrala Božjim darom. »Iša tova — matana tova«. Nije teško razumjeti, da je i tada bilo Ksantipa, žena, koje ni iz daleka nisu pružale što se od njih tražilo. Zla je žena bila najveće zlo, koje je moglo stići čovjeka, zlo koje se po svojoj težini nije dalo usporediti ni sa čime. (Šabat) »Kol raa v'lo iša raa«. Neki mudrac reče: »Očuvao nas Bog gorega od smrti!« Radi zle žene čovjek ostari prije vremena. Rava je govorio, da je zla žena nesnosna kao tmuran dan. R. Hanina je tumačio citat: »Cio život siromaha je težak« ovako: To je čovjek, koji ima zlu ženu. Zla je žena kao i lepra, a liječiti se može samo rastavom braka. Kolika je nesreća za muža kad ima zlu ženu, koja je uspoređivana sa — paklom! A valjanu su ženu usporedili s onim najvišim i najsretnijim što Jevrejin ima — sa torom. »Kama tova iša tova, šehatora nimšela ba!«

Eliezer Levi: Bolesnica.

SLIKA IZ SEFARDSKOGA ŽIVOTA.

(Nastavak).

II.

Starac skine stare, poderane kaljače, pred vratima i udje u sobu bolesnice. Sobu je slabo osvjetljavala petrolejska svjetiljka, što je visila o stropu. Obilan, i loš i dobar, namještaj ostavljaše vrlo malo slobodna prostora u sobi. Na jednom divanu ležala je bolesnica. Bila je još mlada. Njeno veoma blijedo lice zadržalo je pravilne crte iz djevojačkoga doba. Jedna joj je ruka virila ispod pokrivača i nemoćno visila niz divan. Ona je bila udata, te nije stanovala kod oca. Ali kako je nje stan siromašan i daleko na periferiji grada, to ju je radi troškova za liječnike, a i radi bolje njege, otac dao prenijeti k sebi. Muž joj je bio dobričina i dao bi život za nju, kako je često govorio, ali je bio siromašan — služio je kao trgovački pomoćnik u jednoj trgovini. Volio je pomalo zavirivati u čašicu, ali to nije nimalo smetalo njihovoj međusobnoj ljubavi.

Mošo pridje stolu i stavi na nj bočicu, malen zamot, pa opet veću bočicu, vadeći jedno za drugim velikom oprežnošću i strahopoštavanjem iz džepa.

— No, Rahel, kupili smo lijekove — okrene se on prema bolesnici, koja je dosada ležala u poludrijemu, što je svojstveno bolesnicima, koji u njemu polusvijesno osjećaju, šta se zbiva oko njih. Bolesnica ništa ne odgovori, nego trene obrvama, i malo, jedva primjetljivo kimne glavom.

U taj čas udje u sobu žena Mošina. Onako suha i niska činila se još starijom od muža. Za njom poleti u sobu jedno troje djece.

— Skinj kaput, Mošo — rekne žena Moši — zar ne vidiš da s njega curi voda na čelma? Ded brzo, da se osuši u kuhinji. —
— Ne viči, ženo, — namigne joj starac na bolesnicu — a vi, djeco, vidj ih, brzo, brzo napolje! Sestra je bolesna, nemojte joj smetati — i izgura ih napolje.

— Sigurno je ovo bilo vrlo skupo? — rekne tiho Ester, žena Mošina, pokazujući na lijekove i već dohvati jednu bočicu, okrene je i prinese je prema svijetlu. Onda razdere zamotak, zaviri u nj, stavi ga natrag, pa opipa onu drugu bočicu i — ode, ne čekajući odgovora.

Bolesnica uzdahne, otvori oči i pogleda oca. Mošo joj pridje bliže i sjedne na minder. Ta što bi joj govorio? Zna on, da joj je teško, ali — samo strpljivosti i uzdanja u Boga. Te misli starčeve odrazivale se i očitovale u onom karakterističnom klimanju cijeloga gornjega tijela i glave.

— No, hoćeš li da popiješ lijek? — ustane starac naglo, sjetivši se apotekarova naloga, da se taj lijek u većoj bočici pije u jutro, u podne i na večer.

— Daj! — odgovori nemoćno i kao za sebe bolesnica.

Starac natoči drhtavim rukama iz bočice u kašiku, koju prinese usnama bolesnice. Ona popije, proguta sadržaj kašike ravnodušno.

— Dobro, malo poslije dat ću ti od čnoga praška. Izgovorivši to, starac sjedne i zamisli se. Sad će mu doći sinovi i zet, da se malo porazgovore, jer eto liječnik je danas nešto natučao o tome, da će trebati poslati bolesnicu u bolnicu. Rekao je još, da će zasada propisati neke lijekove, ali — bolje bi bilo, da ide u bolnicu. I ta misao, da će svoju kćer morati možda poslati u bolnicu, upravo u taj čas porazi ga svojom grozotom; ona se zakvačila starcu za srce i nikako da se otkvači. Pa liječnik ne spominje ništa o opasnosti, propisuje lijekove, pa — opet u bolnicu! Zašto u bolnicu? On će je sam u svojoj kući svojim rukama njegovati. Nastojat će on, da do toga ne dodje. Možda će i . . .

Penjanje po basamacima i bat mnogih nogu prekine tok starčevih misli. To su mu dolazili sinovi i zet. Starac se digno, da im podje u susret, ali već se vrata škripeći otvoriše, i kroz njih se pomoliše starčevi sinovi, a iza njih crveni nos starčeva zeta.

Skinuše prokisle kapute i sjedoše. Braća na stolice, a zet se spusti do starca na minder bliže svojoj ženi. Muž i žena se gledahu. On je, nagnuvši se malo prema njoj, gledaše umilnim srdačnim i tužnim pogledom, a ona se njemu jedva primjetljivo smješkala i gledaše ga nježno, odano i nemoćno.

— Kako si? Kako se osjećaš? Je li ti malo bolje? pitaše je on šapćući.

— Dobro mi je, ali slaba sam, — kako je kod nas, jesi li bio kod kuće?

— Pusti to sada, ti mi ozdravi, a lako je za kuću. —

Bolesnica uzdahne i spusti umorno glavu na jastuk, s kojega se malo prije bila pridigla.

U sobi nastane tajac. Braća sjedjahu ukočeno na stolicama, te su zurila — jedan u svoju sestru, a drugi je upro oči sa raširenim zjenicama na sat, koji je jedini svojim otužnim tiktanjem prekidao tišinu u sobi. Starac je savijao cigaretu.

Znadu oni svi, o čemu će se sada govoriti; nekoliko riječi liječnikovih o bolnici natjerale su sve u brigu. O tome će se dakle sada govoriti, ali ne smije niko, da povede riječ prije Moše.

A Mošo je osjećao, da oni čekaju na njega. On stavi cigaretu u lulu, zapali i ispusti dim, a zatim baci duvansku kutiju svojim sinovima.

— Je li Rahel, šta bi bilo, kad bi ti morala u bolnicu? — započne starac.

— Liječnik još nije rekao ništa stalno, ali kad bi on to zahtijevao, bili ti htjela? —

— Ja ne znam, šta kaže Juso? —

— Ako kaže liječnik, da moramo, onda ćemo je poslati u bolnicu, ali liječnik je to samo nabacio. Može ona i kod kuće ozdraviti uz pomoć Božju — izgovori Juso izbiljno. Inače mu nije bio običaj da ozbiljno govori.

— Ne treba tu mnogo — prihvatj stariji brat — pozvat ćemo sutra izjutra liječnika, pa neka on kaže otvoreno. Ako treba u bolnicu — okrene se k svojoj sestri — imat ćeš bolju negu; svaki dan doktora. Zar nije tako, Rahel? —

— Ja ću učiniti kako budete vi htjeli, pa i u bolnicu — izrekne Rahel s rezigniranošću bolesnika, kojemu je već dojadilo.

— Ej, teško će i nama i njoj biti; u bolnici gledaju i ne gledaju bolesnika. No nadajmo se, da do toga i ne će doći — završi Mošo.

Nastane opet tišina, koju prekine domaćica. Ona udje noseći stolnjak i posudje.

— Nemojte toliko puštiti; smeta Raheli — rekne Ester i — bacivši sa stola duhansku kutiju na minder gestom, koja je pokazivala, da i ona vrijedi nešto u kući, — počne prostirati stolnjak. (Svršit će se).

Šalom Freiburger: Priča o Luriji.

TAJNA.

Opet je jednom sjedio sveti ARI u kolu svojih učenika tumačeći Zohar. Najednom reče: »Ta rečenica sadržaje veliku tajnu. No zabranjeno mi je, da vam je objavim pod prijetnjom smrti nekoga, ko mi je vrlo drag.« No učenici su ga molili, da im objavi tajnu, dok blaga duša majstorova ne popusti i ne rastumači rečenicu.

Na to reče: Eto, rekao sam vam, da je opasno, da vam rastumačim tu rečenicu: Nijeste popustili. Čujem glas s neba: »Moše, sin Jichaka Lurije Aškenaskoga, umrijeće prije nego se navrši sedmi dan.«

ARI podje odmah kući i upita ženu za sina. »Sad se je iz škole vratio,« reče žena, »jer ga glava boli«. ARI podje do dječaka, i vidje, kako ima jaku vrućicu. Ni riječi ne reče nikome. Znao je, da je sud izrečen.

Kad je dječak ispustio svoju čistu dušu i njegovo nedužno tijelo bi u grob položeno, obuzme nemir učenike ARIlove i vrlo su se stidili. Pozove ih ARI preda se i reče im: »Nemojte misliti, te bih zbog smrti moga djeteta nešto pred vama zatajio; tako mi života i kad bih znao, da će mi sva djeca i sav rod pomrijeti, ne bih vam zbog toga ni slovce ni tačkicu zatajio.«

A učenici se poklone duboko pred njim, a neki padoše ničice i plakahu dugo i gorko.

J. L. Perc: Nosač

Hajim je nosač.

Kad se pod teškim sanducima vuče ulicom, jedva ga poznaješ, jer se čini, kao da sanduci hodaju sami na dvije noge. Onda odloži teret i dobije za nošenje nekoliko groša. Ispravi se, uzdahne duboko, odveže pojas i obriše znoj s lica. Ode do bunara, dobro se napije i odmah bježi u svoje dvorište.

Stane kraj zida, dignu glavu i vikne: »Hana!« Ispod tavana zazveči prozor. Nježna ženska glava, zamotana u rubac, pokaže se u oknu.

»Hajim?!«

I on i ona se zadovoljno nasmiješe. Hajim umota svu zašluzbu u komadić papira, baci ga Hani, koja ga upravo umjetnički dohvati u zraku.

»Divna žena!« mrmlja Hajim. Htio bi da još čavrlja.

»Idi, idi, Hajim!« nasmiješi se ona. »Ne smijem otići od bolesnoga djeteta... Metnula sam zipku kraj peći. Rukama kuham, a nogom zibam...«

»Kako je jadnom Berlu?«

»Bolje.«

»Hvala Bogu! A Hinda?«

»Ona je kod krojačice.«

»Josel?«

»U školi...«

Hajim odlazi poniknute glave, zadovoljno. Hana gleda za njim, dok joj ne iščezne ispred očiju.

Četvrtkom i petkom duži je razgovor, pa ima i više sadržaja...

»Koliko imadeš u papiru?« pita Hana.

»Dvadeset i dva groša.«

»Bojim se, da je premalo.«

»Što trebaš, Hana?«

»Za dvadesetku masti za Berla, svijeće za subotu, vino za kiduš i nekoliko cjepanica.«

»Za drva ću se ja pobrinuti, mila!«

»Trebam još...« nabraja Hana, što sve treba za subotu. Hajim obeća ono najnužnije i ode.

Tako je uvijek. Kad su djeca zdrava, kad svijećnjaci od mesinga nijesu založeni, kad je ova mala plaća dosta za subotnje jelo, onda im je veče upravo divno. Hanin je osobit specijalitet kugel u subotu.

Nešta joj doduše još uvijek manjka: brašna, masti, jaja ili šećera. Ali naposljetku ipak bude to jelo slasno, pravo božansko djelo.

»Andjeo ga je napravio, mislim,« kaže Hana, veselo se smiješeći.

»Dabome andjeo!« smije se blaženo Hajim. »Ti si neki mali andjeo, što se tako strpljivo mučiš sa mnom i s djecom. Fakini te ljute danomice, a i ja, no, ja sam kadgod malo zagrižljiv. A ti ne kažeš nikad nikakvu ružnu riječ, kao druge žene. Molim te, kakovo veselje imaš od mene? Nisam ni zašto. Što no riječ: ni za hiduš ni za havdalu, a i subotnje pjesme ne znam pravo pjevati, što vi tako volite...«

»Ti si dobar čovjek, dobar otac i dobar muž. Neka bi tako sretna bila svaka Židovka! Volim s tobom ostarjeti.«

Gledaju blaženo jedno drugome u oči, kao da su se netom vratili sa vjenčanja. Kod stola vlada veselje...

Poslije popodnevnog sna ide Hajim u sinagogu, gdje ih melamed podučava toru.

Vruće je. Pospano gledaju oči. Jedan nastavlja spavanje, drugi glasno zijeva. No kad melamed počne o drugome svijetu, o paklu, gdje zle tuku šibama, o nebeskom raju, gdje pravednici uče, sa zlatnom krunom na glavi — onda su svi pažljivi i budni. Lica se rumene, oči sijevaju, usta se otvaraju, bez daha slušaju sve vijesti o drugome svijetu.

Hajimovo je mjesto kraj peći. Njegovo se visoko tijelo trese, a u očima mu suze. Našao se u drugome svijetu. Trpi sa zlima, kupa se u uzavreloj smoli, grabi vodu probušenim posudama, skuplja drva u neprohodnim šumama. Hladan ga znoj oblio. Onda se veseli s pobožnima, nebeski raj i andjeli stoje mu kao živi pred očima. A kad melamed poljubi knjigu pa je zaklopi, probudi se Hajim iza sna, kao da se vratio s onoga svijeta.

Duboko uzdahne: »Dragi, dobri Bože! da mi je samo trunak onoga svijeta! Meni, mojoj ženi i djeci,« — uzdahne iz dna duše.

Postaje žalostan, pa pita sumnjičavo »Čemu zapravo? Za koga se mučim?«

Jedamput stupi pred učitelja, poslije učenja tore.

»Rabi«, dršće mu glas, »rabi, recite mi, kako bih mogao steći blaženstvo drugoga svijeta?«

»Uči toru!«

»Ne znam ništa!«

»Uči mišnu, barem jedan odlomak!«

»I to ne mogu!«

»Govori psalme!«

»Nemam vremena!«

»Moli pobožno!«

»Ne razumijem, što molim!«

Učitelj ga samilosno pogleda, pa ga upita: »Što si ti?«
»Nosač.«
»Dakle poslušaj one, što se bave torom!«
»Kako?«
»Donesi svako veče u bet- hamidraš vode, da učenici utišaju žedj, ili učini koje drugo dobro djelo!«
Veselje rasvijetli Hajimovo lice.
»Rabi!« počne još jednom bojažljivo, »rabi, a moja žena?«
»Ako muž stekne blaženstvo drugoga svijeta, pa u raj u sjedi na prekrasnom stolcu, onda je žena podnožnjak do njegovih nogu...«

Kad je Hajim ušao u svoju sobu, sjedila je Hana kod stola i pobožno molila žensku molitvu »Bože Abrahamov«. Duboka bol obuze Hajima, kad ugleda ženu. Baci se pred nju: »Ne ću da budeš podnožnjak mojih nogu! Sagnut ću se do tebe i posaditi na stolicu kraj sebe. Sjedit ćemo zajedno, kao sada...«

Ta mi smo tako sretni zajedno. Čuješ, Hano! Ti moraš sjediti sa mnom na jednoj stolici. Bog gospodar svijeta, mora t e da to dopusti...«

Natječaj za najbolju pjesmu i najbolju novelu iz redova omladine.

Poznato nam je, da se mnogi omladinci i omladinke bave literarnim radovima, gajeći razne grane književnosti. Mi smatramo, da je dužnost »Hanoara«, da na svaki mogući način podupire ova nastojanja, koja mogu često uroditi doista zrelim i vrijednim plodom, a osim toga nam mogu služiti kao dragocjeni dokumenti za upoznavanje duševnog života omladine.

U toj spoznaji smo odlučili, da raspišemo
natječaj za najbolju pjesmu i najbolju novelu iz redova omladine.

Pravo sudjelovati u natječaju imade svaki omladinac i omladinka, koji je pretplaćen na »Hanoar« ili ga čita. Sudjelovati se može samo o r i g i n a l n i m r a d o v i m a (ne prevodi-ma ili obradbama!). Tema, sadržaj i forma pjesme je proizvoljna, a novela mora biti židovski relevantna.

Nagrada za najbolju pjesmu je 100.— Din, a za najbolju novelu 200.— Din. Rok za pjesme je mjesec dana, a rok za novele dva mjeseca (od 10. novembra). Odluku u natječaju donijet će žirija, koju sačinjavaju: David Alkalaj — Beograd, Dr. Šalom Freiburger, Čiča Gross, Dr. Cvi Rothmüller — Zagreb, Albert Weiss — Novi Bečej.

Uredništvo »Hanoara«.

NAŠA ANKETA.

KAKO JE CIONIZAM ODREDIO I KOLIKO JE MIJENJAO PRAVAC MOJEGA ŽIVOTA?

MALO CIONISTIČKE AUTOBIOGRAFIJE.

Odgovor na anketu.

Moram iskreno priznati, da su moje prve uspomene o cionizmu veoma negativne. Dok sam još bio mali dečko, divlji sokolaš, a u školi dobri djačić, upoznao sam nekoliko makabejca od preslavne nogometaške sorte, koja još ni danas nije izumrla. To su bili jedini »cionisti«, koje sam kao mali dečko poznavao. Cionistički mi se pokret baš nije predstavio po svojim najodličnijim zastupnicima. A ja sam dabome stvorio svoje mišljenje o cionizmu naprosto po surovosti, prostoti i golotinji onih »cionista«, koje sam najprvo upoznao. Prvi moj susret sa cionizmom, ma koliko bio djetinjast, bio je negativan.

Jednoga mi dana dodje ujak iz Broda. Pokazivao sam mu svoju biblioteku. Za petnaest godišnjeg dečka imao sam doista lijepu biblioteku. »A gdje su ti židovske knjige, judaika?« Do onda sam mislio samo na to, da moram imati Dostojevskoga, Turgenjeva, Gorkoga, Geteta, Šilera, Šekspira, i tako dalje. Ali kakve bi to židovske knjige moj ujak htio? »Zar nisi čuo za Bubera, Herzla, Broda?« Ne, doista još nikada nijesam čuo za ta imena. Malo sam počeo razmišljati o tome. Dirnulo me kruto, da moj ujak nije ni najčednijom riječi pohvalio moje knjige. — Još isti sam dan otrčao u Čirilometodsku knjižaru i kupio sam si Rabi Nahmana od Bubera i Balšemtova od S. Birnbauma. To su bile prve židovske knjige u mojoj biblioteci. Pa premda ih onda nijesam čitao, od onoga sam vremena druk-

čije počeo misliti o židovstvu, premda sam još bio vrlo daleko i od židovstva i od cionizma.

Sa cionističkom omladinom sam se doista prvi puta sastao po Joelu. Bio je član »Literarnih sastanaka«, pa me je često zvao na njihove hajmabende. Pričao mi je, da je tamo zgodno i da se čuju pametne stvari. No ja sam se nekako bojao i nijesam ni na jedan hajmabend išao. Kasnije je Joel po meni sazvao srednoškolce. Sastali smo se u menzi. Sjećam se, kao da je jučer bilo. Govorili smo nešto, kako to dalje ovako ne smije, i da treba sazvati gl. skupštinu Literarnih. Joel nas je uvjeravao, a mi smo ga valjda slušali i vjerovali mu. Rezultat te slavne predizborne skupštine bio je proglašena srednjoškolski narod »Dižimo se iz kala obične prosječnosti« i kako to već ide. Taj smo šmir rado potpisali, (bilo je to u ono vrijeme, kad svaki srednjoškolac čitave tabake papira troši vježbanjem svoга potpisa), a sve je svršilo sa dva nedjeljna sastanka. Na jednom smo govorili o Herzlu, na drugom o svadji sa pokroviteljem društva, a na treći već nitko nije došao. U toj drugoj etapi već sam namirišao nešto cionizma. I bio sam cionist, zacijelo zato, jer je to bio moj bratić Joel. To je bio jednako jaki argument, kao prije makabejci.

A onda se nešto počelo komešati u Zagrebu. Pred zagrebački savezni slet povukoše me nekako u »Makabi«, započeo sam svoju famoznu šprintersku karijeru. (Da nije došao cionizam zacijelo bih postavio po nekoliko svjetskih rekorda! Ja sam bar uvjeren o tome). Ne znam sad ni sam kako, zapao sam u društvo Ture-

ta, Šmulea, Eugena i drugih, pa sam tako s njima zajedno na šetnjama po Zrinjevcu raspravljao o potrebi oživljenja »Literarnih sastanaka«. Pa bila je to ipak sramota, da u Zagrebu zapravo od Šalomovog i Cvijevo­g odlaska u Berlin, nije bilo nikakvog cionističkog rada među omladincima u Zagrebu. I doista mi smo iza sleta, početkom školske godine sazvali gl. skupštinu Literarnih sastanaka i započeli smo sa radom. Bio sam izabran knjižničarom. Imao sam dakle najbolju priliku, da upoznam gotovo sve knjige, koje šestokolca mogu zanimati, jer je knjižnica bila doista bogata. Tako sam dakle zašao u cionističke vode. Ne znam je li se može govoriti o tome, da sam onamo iz nekoga uvjerenja zašao. Prije bih kazao, da me je slučaj onamo bacio, a kako sam bio pun želje za djelanjem snašao sam se brzo i u cionističkoj okolini.

Medju školskim drugovima stvarali smo i prije različita društva. »Društvo sedmorice«, »Areopagus philosophiae«, nogometne klubove »Leonida« pa »Plješivica«, šahovske klubove sa gorljivim turnirima, filatelističke klubove, plesne koterije i koješta. No sve je to prošlo. Bilo je lijepih časova, no malo značajnih za moj život. No u »Literarnim sastancima« ja sam otkrio svoj duševni svijet. Mirno mogu reći, da sam se tek u svojoj šesnaestoj godini rodio. Iza literarnih sastanaka došli su lijepi časovi na sletovima, a još ljepši sa cofim, no najiskonskije sam povezan uz one drage časove, što sam ih proveo sa drugovima literarnicima u prepirkama o omladinstvu, o omladinskom pokretu, o smislu života, o bogu i sotoni. Onda smo mi oblikovali svijet, bili smo snažni i gordi. Upijali smo život i rasli smo u svojoj uobrazilji u nedogled.

Iza »Literarnih sastanaka« došao je

četvrti odsjek u mom cionističkom razvitku. Sastao sam se preko »Zadruge« sa Šalomom i Cvijem. Sa Šalomom sam stupio u kontakt. Najprije pismeno. Po njegovu savjetu sakupio sam kao sedmoškolac male dečkece i htio sam stvoriti grupu. Došao je Šalom u Zagreb, i iza beogradskoga sleta osnovali smo grupu iz koje nastade kasniji Haolim Alef. I tek od mog sastanka sa Šalomom počeo sam da se u cionizmu pravo orijentišem. Iz našega drugovanja, Šalomovom zaslugom, nastade haolimski, onda cofejski pokret.

Kada dakle sa današnje tačke moga razvitka pogledam unatrag, mogu konstatirati, da sam ja, dijete asimilovane obitelji, stran po svemu židovstvu, bio po nekim izvjesnim slučajnostima ubačen u vrtlog cionističkoga pokreta. Ubačen u pokret, korak po korak izgrađivao sam svoje cionističko uvjerenje, i čini mi se, da sam od vremena literarnih do danas ostao konsekventno na istoj liniji razvoja. U doba literarnih govorio sam o omladinstvu i židovstvu, danas govorim o socijalizmu i cionizmu. Ista je to stvar, tek izgrađenija.

Kolikogod je linija moga razvoja ravna, bila je sa mnogo borba iskupljena. Te su borbe bile tako žestoke i danas u meni tako kipe, da nikada ne znam hoću li prekipjeti ili se kuda srozati. No uza sve to cionizam je u meni pobudio žive sile, dao mi je energije za rad, pobudio je u meni težnje za Boljim, Ljepšim i Pravednijim. Ne znam, možda bih ja i drukčije da se dovinem do toga bogatstva, no duboko poštujem cionistički pokret, jer mi je baš on ta bogatstva otkrio i poklonio. Po cionizmu otkrio sam svijet.

Z a g r e b, mjeseca novembra.

Čiča Gross.

ODGOVOR NA ANKETU.

Znadem, koliko je uplvisao na me Fedja, kada sam pre nekoliko godina čitao Raskolnikova. Christian Wahnschaffe Jakoba Wassermanna tako me snažno obuzeo, da sam jedno vreme toliko živeo njegovim životom, da mi se pričnilo, kao da sam preuzeo svaku njegovu kretnju i reči njegova govora. Nisam ja postao samo brat Christiana, kakovim me je videla moja prijateljica, koja je uporno tražila, da čitam Wassermannovo delo. Iako mi je Christian bio skoro do polovice drugoga dela romana tuđj, nekada i odvratan, zadnje dve, tri stotine stranica učinile su me njegovom senom. I danas, nakon mnogo meseci, otkako sam čitao Wahnschaffe, ja mogu da procenim njegov utecaj i zahvalan sam Coci, što me je htela obdariti jednim starijim bratom.

A cionizam? Priznajem, da nije bilo vremena u mom životu, od četrnaeste godine dalje, kada me njegova ideologija nije obuzela. A da pokraj svega toga ne moram biti jednostran čovek, kojega će jedna ideologija dovesti do slepote i fanatizma. Nasuprot, nikada nisam ispovedao samo cionizam. Kao dečak sa religioznim

osećajima, ja sam mogao naći mesta u cionizmu; nacionalni šovinizam mogao je u cionizmu naći potpore; ideja opšte demokratije vodilica je cionističkoj ideji i svoje socijalističke osećaje mogao sam saglasiti sa cionističkim; u cionizmu nalazim delokrug socijalnim i čovečanskim zahtevima.

Chajes je jednom rekao u Wienu, da za našu omladinu nema isprike, da ne može biti cionistička, jer se priznaje kojim drugim ideologijama. Cionistička ideologija može da se saglasi sa svim pokretima, kojima jevrejska omladina hoće da bude privržena, naravno osim ako su ovi izrazito protivni zahtevima i zadacima cionizma.

Zato me cionizam uvek mogao potpuno ispunjavati. Njegove sigurače dopuštaju i velike napetosti; one se laganom mogu izmeniti, a da on ništa ne izgubi od svoje jakosti, čistoće i svežine. Cionizam široke koncepcije treba da je naš cionizam, kao što mogu biti njegovi privrženici samo oni, kojima se i polimer njihova vidokruga može da poveća.

O s e k, 20. novembra.

Šmule Engelman.

KNJIŽEVNOST.

JEDNA ANTOLOGIJA HEBREJSKIH PJESAMA.

U Insel-nakladi u Leipzigu izašla je pred oduže vrijeme knjiga »Mivhar hašira haivrit« koju je uredio praški nadrabin Brody uz saradnju M. Wienera.

Bez pretjerivanja možemo ustvrditi, da je to knjiga, na koju smo dužno čekali i koja u svakom pogledu odgovara svojoj svrsi. Kako se veli na naslovnoj stranici, knjiga sadržaje pjesme »od završetka biblije do izгона

Jevreja iz Španije god. 1492.« Nije teško prosuditi, koliki je to silan posao naći i srediti najbolje u hebrejskoj poeziji za vrijeme od nekih petnaest stoljeća, pjesme koje se čuvaju u rukopisima raznih biblioteka ili su odštampane po zabačenim knjigama i časopisima. Vjerska pjesma, karakteristična za cijelu ovu epohu, zastupana je najbolje. I oni što su pod uplivom arapskih pjesnika opjevali svjetovne motive: ljubav, vino, prijateljstvo i sl. kao n. pr. Jehuda Halevi, i

oni su kasnije pokazali svoj propust i »mladenački grijeh«. Religioznim motivima protkane su i one pjesme, koje su nacionalne u pravom smislu. Sve ove pjesme govore o intimnim osjećajima jevrejskoga naroda, izriču njegovo veselje i tugu, nade i čežnje, naziranje na život i svijet, misli o prošlosti i budućnosti.

Nisu sve pjesme sadržane u ovoj antologiji najbolje. Kad bismo strogo sudili, našli bi i takove, koje ne spadaju u izbor jevrejskih pjesama. Ali možemo opravdati izdavače, jer su oni htjeli da dadu potpunu sliku razvitka hebrejske pjesme u ovom razdoblju i upoznati nas, bar jednom pjesmom, sa pjesnicima što su živjeli u različnim vremenima i različitim mjestima. Kod izbora pjesama bila je glavna svrha izdavačima dublji užitak svakoga koji razumije hebrejski. Stoga su više pazili na sadržaj, nego na formu pojedinih pjesama.

Knjiga je sistematski sredjena. Počinje poezijom nekih poznatijih talmudista i nastavljaju se pjesme starih, anonimnih pajtana. Slijede zatim pjesme po kronološkom redu autora. Kod svakoga je označeno mjesto i doba kada je živio i djelovao. Po tim datima mnoge se pjesme bolje razumiju i lakše je pratiti opći razvitak. Sefardska epoha je vrlo dobro zastupana, a naročito Gabirol, Abraham Ibn Ezra, Halevi. Upadno je, da od svih tih velikana fali i po koja dobra pjesma; možda su namjerno izostavljene, jer su poznate ili se nalaze u nekim molitvenicima.

Ukratko, prijateljima hebrejske književnosti ta antologija zaista pruža mnogo užitka. Nadajmo se, da će nas vrijedni izdavači uskoro iznenaditi obećanom drugom antologijom, koja će sadržavati više naše poezije do naših dana.

Jaakov.

Darovali za Tiskovni Fond »Hanoara«:

Dr. Aleksandar Licht, Zagreb	D	120.—
Dr. Beno Stein, Zagreb	D	120.—
Šandor Fleischmann, Sr. Mitrovica	D	25.—
Diana Romano, Zagreb	D	20.—
Adolf Rothmüller, Zagreb	D	20.—
Ferdo Schwartz, Zagreb	D	20.—
Dr. Oskar Spiegler, Zagreb	D	20.—
David Spitzer, Zagreb	D	5.—

Darovateljima se ovime najtoplije zahvaljujemo i želimo, da bi se i drugi ugledali na njih, te na taj način potpomogli naše glasilo, koje baš sada u početku ima da se bori s najtežim zaprekama.

Uprava »Hanoara«.

Iz uredništva.

NA UVAŽENJE!

1. Upozoravamo sve one, koji su primili prvi broj »Hanoara«, a nijesu ga povratili, da ih smatramo našim pretplatnicima pa im šalјemo i drugi broj »Hanoara«. Nadalje upozoravamo sve primaoce našega lista, da povratkom ovoga broja nije otkazana pretplata, nego tek pismenim nalogom na našu adresu.

2. Ako tko ne dobiје broj, dužnost mu je da urgira, pa će ga naknadno dobiti, jer se u protivnom slučaju uzima, da je broj primio i dužan ga je platiti.

3. Promјenu adrese mora nam se odmah pismeno javiti, jer u protivnom slučaju ne odgovaramo za eventualno neuredno dobivanje lista.

4. Molimo sve naše pretplatnike i povјerenike da izvole uvažiti, da je **redovito plaćanje pretplate jedina podloga urednom izlaženju našega lista.**

5. Pozivamo sve omladince i omladinke i ostale prijatelje i čitaoce lista, da svakom prilikom vrše prapagandu za »Hanoar«. Neka se osvajaju pretplatnici i saradnici, kako bi naše glasilo moglo opstojati na sve široj i jačoj podlozi. To je dužnost svih onih, kojima je stalo do toga, da žid. omladina u Jugoslaviji imade slobodnu mogućnost duševne odgoje, sporazumijevanja i razvitka. Pretplaćujte, saradujte, propagujte!

6. Molimo sve pretplatnike i čitaoce, da nam jave sve želje, primjedbe, savjete, kritike, što ih stavljaju glede smjera i načina uređivanja lista. Mi ćemo sve to uzeti u obzir. Ispravna i za to prikladna saopćenja iz omladine donijet ćemo i u »Hanoaru«. Svačija je dužnost i pravo, da tako pomaže izgrađivanje našega lista.

7. Odlučili smo, da na sva pitanja, kojima se omladina na nas obraća najpr'pravnije odgovorimo. Pitanja mogu biti iz kojeg god područja, samo treba da su ozbiljna i razumljivo i jasno formulisana. Odgovore ćemo donijeti u posebnoj rubrici: Pošta Uredništva. Držimo, da time dajemo mogućnost našoj omladini, da se lako informiše o stvarima, o kojima možda često ne bi mogla lako doći do ispravnih informacija. A ujedno dajemo i opet jednu nit, s kojom se možemo čvršće međusobno povezati.

Uredništvo i uprava »Hanoara«

**Prijatelji, ovo mjesto čeka
na oglase.**

Cijena oglasa:

$\frac{1}{1}$	strana	300	Din.
$\frac{1}{2}$	”	175	”
$\frac{1}{3}$	”	125	”
$\frac{1}{4}$	”	100	”
$\frac{1}{6}$	”	75	”

Uredjuje: Odbor. Odgovorni urednik: Dr. Drago Rosenberg.
Tiskara »Merkur« d. d., Zagreb.